

Het mysterie rond mijn moeder

Lieneke van der Kwaak

COLOFON

ISBN: 978 90 8954 009 6

© Lieneke van der Kwaak, 2007

Vormgeving: bureau Janse, Deventer

Schilderij en fotografie: Lieneke Van der Kwaak

Druk: ADC Reproservice 's Hertogenbosch

Exemplaren zijn rechtstreeks te bestellen

bij de boekhandel of via de uitgeverij:

Uitgeverij Elikser B.V.

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

Tel/fax: 058-2894857

www.elikser.nl

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt van druk, fotokopie, microfilm of op enige wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgever.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

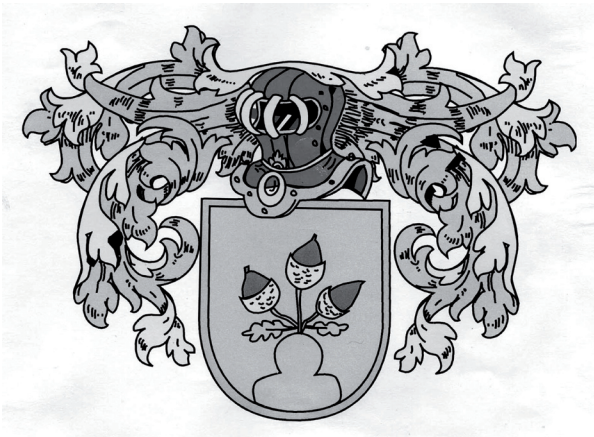
Het mysterie rond mijn moeder

Lieneke van der Kwaak

Wouter van den Brink

Wapen van de familie Van den Brink

Wanneer je teruggaat tot 1815 kun je zien dat Koning Willem III de verwekker *zou* kunnen zijn van Wouter van den Brink die op 19-5-1845 geboren is in Putten. Zijn moeder, Geurtje van den Brink, bleef ongetrouwd en was gouvernante op het Loo.

TEN GELEIDE

Van Lieneke als baby herinner ik me niet veel. Op mijn netvlies staat een beeld van een paar jaar later: samen met mijn jongste zus op de foto, twee blonde kleuters in de zonnige tuin van Bloemhofstraat 9 in Alphen aan den Rijn. Daar brachten wij, Haagse bleekneuzen, praktisch al onze vakanties door bij onze tweede moeder, tante Ma, sindsdien dus ook moeder van Lieneke. Wij kinderen wisten in grote lijnen van de omstandigheden waaronder Lieneke tot onze familie was gaan behoren, dat was ons ingeprent, maar die omstandigheden behoorden geen onderwerp van gesprekken of kinderlijke fantasieën te zijn. Echter: Lieneke had haar afkomst ontdekt. Dat was een schok, want wij hadden al die jaren het vaste geloof van de volwassenen gekoesterd dat onwetendheid voor Lieneke het beste was.

Jaren later, onze generatie was inmiddels zelf volwassen, kwamen we als het ware bij elkaar ‘om de hoek’ te wonen in de groeigemeente Maassluis. Dat was toeval, maar de banden werden daardoor flink aangetrokken. In gesprekken bleek al snel dat de ontbrekende biologische vader in het centrum van Lienekes leven was komen te staan. Het gemis leidde tot een jarenlange zoektocht, een zelf opgelegde missie, die echter ondanks alle inspanningen vruchteloos bleef. Vader liet zich niet vinden.

Zo kon het gebeuren – ik kijk van buiten naar binnen – dat de missie van doel veranderde. De zoektocht had niet een vader, maar toch wel een reeks van halfzussen en halfbroers opgeleverd. Lieneke had inmiddels een nieuwe familie, een familie van bloedverwanten.

Hun levensverhaal vergrootte haar verdriet, maar hun aanwezigheid bood haar troost. In dat levensverhaal bleven de verschillende vaderfiguren op zijn best schimmig, maar de moeder die de kinderen deelden, haar gedrag, werd het middelpunt van Lienekes vraag aan het leven: hoe is het in godsnaam mogelijk dat een vrouw acht kinderen op de wereld zet en ze vervolgens of gruwelijk verwaarloost of te koop aanbiedt aan de eerste de beste voorbijganger. Moeder zelf kan het niet meer gevraagd worden en toen dat nog wel kon leverde dat bovendien een allesbehalve bevredigende reactie op.

Het verhaal dat hier volgt, is het journaal van Lienekes zoektocht en het rapport van haar onbeantwoorde vragen: wie was mijn vader, viel mijn moeder te begrijpen? Het accent verschuift allengs van nieuwsgierigheid naar onbestemde wrok.

* Ik heb gezocht naar een verklaring en sloeg het boekje uit 1961 open van prof. Dr. I.J. Brugmans: De arbeidende klasse in Nederland in de 19^e eeuw 1813-1870, het verhaal van een onderklasse levend in uitbuiting, armoede en, afhankelijk van plaatselijke omstandigheden, zedelijk verval. Brugmans citeert Strick van Linschoten, die van de Nederlandse arbeiders schreef: '(Sie) zeichnen sich durch einen grösseren oder geringeren Grad von Rohheit, Ungeschliffenheit, Sittenlosigkeit, Faulheit, Grobheit, Starrsinn und Eigendünkel nicht zu ihrem Vorteil aus.'

Dat was de negentiende eeuw, maar zou de eerste helft van de twintigste daarvan al aanzienlijk zijn afgeweken? Voor velen misschien, voor sommigen niet. Het zal Lienekes begrip voor haar moeder nauwelijks kunnen vergroten,

opgegroeid als zij is in een gezin waar burgerlijke en christelijke waarden in hoog aanzien stonden. Maar toch, de mens is ook een product van zijn omgeving. En die heeft men niet voor het uitkiezen.

Neef Jan

- * Zij kenmerken zich door een grotere of geringere graad van ruwheid, lompheid, zedeloosheid, luiheid, grofheid, eigenzinnigheid, eigenwaan en dat pakte niet in hun voordeel uit.

DANKWOORD

DIT BOEKJE DRAAG IK OP AAN:

MIJN BROERS EN ZUSTERS DIE MIJ HEBBEN GEHOLPEN DOOR HUN VERHALEN TE VERTELLEN. HET VIEL SOMS NIET MEE WANT EMOTIES SPEELDEN EEN GROTE ROL. TOCH HEBBEN ZIJ ALLEMAAL GEPROBEERD HUN STEENTJE BIJ TE DRAGEN. IK STEL DIT ZEER OP PRIJS. HEEL VEEL DANK.

MIJN OVERLEDEN ZOON PIETER ANTON, MIJN DOCHTER MARGARETHA EN MIJN KLEINKINDEREN.

MIJN PLEEGOUDERS, PIETER EN MAARTJE VAN DER KWAAK BIJ WIE IK EEN GELUKKIGE EN ONBEZORGDE JEUGD HEB GEHAD.

SPECIAAL OOK MIJN NEEF JAN SAMPIEMON DIE HET VOORWOORD HEEFT GESCHREVEN EN HET ZO TREFFEND HEEFT GEFORMULEERD.

JOHAN KAMPERMAN, WAARMEE IK LANGE TIJD HEB SAMENGEWERKT EN DIE AANGEBODEN HEEFT MIJN TEKSTEN TE CORRIGEREN, GEEN EENVOUDIGE TAAK.

KARIN SAX, DIE HEEL OPENHARTIG MET MIJ HEEFT GESPROKEN OVER HOE HET HAAR FAMILIE IS VERGAAN, WE HEBBEN EEN PLEZIERIG CONTACT GEHAD.

DE HEER EN MEVROUW VERHELST DIE MET MIJ NAAR FRIESLAND ZIJN GEWEEST EN ZICH VOOR 100% HEBBEN INGEZET OM MIJ TE HELPEN BIJ HET ZOEKEN NAAR MIJN VADER.

ALS LAATSTE JITSKE KINGMA VAN UITGEVERIJ ELIKSER
VOOR DE PLEZIERIGE SAMENWERKING. ZIJ VOND MIJN
VERHAAL HEEL INTRIGEREND EN DAT HEEFT MIJ
GESTIMULEERD DOOR TE ZETTEN, EN ZIE HIER HET
RESULTAAT.

HET HEEFT MIJ GOED GEDAAN ALLES OP PAPIER TE
ZETTEN IN DE VORM VAN DIT BOEKJE.

MIJN WENS IS DAN OOK DAT HET EEN STEUN VOOR ONS
ALLEMAAL BETEKENT.

Lieneke

Inhoud		Blz.
Het familiewapen		5
Ten geleide		7
Dankwoord		10
Inhoud		12
Bronnen		13
Inleiding		15
Mijn moeder Wimkje	Hoofdstuk I	17
De kinderen van Wimkje	Hoofdstuk II	27
Mijn pleegouders	Hoofdstuk III	41
Mijn levensverhaal –		
“De kleur van mijn Leven”	Hoofdstuk IV	44
Vanaf mijn derde levensjaar	Hoofdstuk V	48
Mijn kindertijd	Hoofdstuk VI	55
Mensen	Hoofdstuk VII	60
Mijn toekomst	Hoofdstuk VIII	69
De kentering in mijn leven	Hoofdstuk IX	104
De geboorte van Pieter Anton	Hoofdstuk X	112
Familie	Hoofdstuk XI	115
Werken buiten de deur	Hoofdstuk XII	133
De draad opnieuw opgepakt	Hoofdstuk XIII	136
De scheiding	Hoofdstuk XIV	146
Het overlijden van mijn pleegouders	Hoofdstuk XV	164
Pieter Anton en Margaretha	Hoofdstuk XVI	168
Geboorte van mijn kleinkinderen	Hoofdstuk XVII	176
Een nieuwe start	Hoofdstuk XVIII	184

Bronnen:

Archieven:

1. Bildts Documentatie Centrum, Sint Jacobiparochie
2. Gemeente Sint Anna Parochie, de heer Douwe Zwart
3. Gemeente Amsterdam, afdeling Burgerzaken
4. Gemeentearchief Amsterdam, afdeling Gezinskaarten
5. Gemeente Leeuwarden, afdeling Bevolking
6. Gemeente Leidschendam / Voorburg, afdeling Archieven
7. Historisch Centrum, Leeuwarden
8. Nationaal Archief, 's-Gravenhage
9. Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, Amsterdam
10. Tresoar Leeuwarden, de heer Otto Kuipers
11. Rijksarchief, Leeuwarden

Instellingen:

12. Begraafplaats, Anjum
13. FIOM – Hulpverlening, 's-Gravenhage
14. Kazerne, Prins Willem Alexander, 's-Gravenhage
15. Leeuwarder Courant, de heer Kerst Huisman-v/h journalist
16. Leeuwarder Courant, de heer Sietse de Vries - journalist

Ministeries:

17. Ministerie van Defensie, afd. Archieven, Kerkrade
18. Ministerie van Justitie, 's-Gravenhage, afd. Individuele Beleidsbeslissingen
19. Ministerie Beleidsbureau, Leeuwarden

20. Het Nederlandse Rode Kruis
21. Politie Leeuwarden
Rechtbanken e.a.
22. Rechtbank, Alphen aan den Rijn
23. Rechtbank, 's-Gravenhage
24. Rechtbank, Groningen
25. Rechtbank, Leeuwarden
26. Sociale Verzekeringsbank, Amsterdam
27. Stadshistoricus, de heer. Hendrik ten Hoeve,
Leeuwarden
28. Stichting 1940 - 1945
29. Vereniging Bevrijdingskinderen Apeldoorn
30. Vermist / TROS
31. Verzetsmuseum te Leeuwarden
32. Ziekenhuis, Academisch, Groningen
33. Ziekenhuis, Antoniushove, Voorburg

Personen:

35. Brink, de heer G. van den, Joure
36. Deinum, de heer Doede, Sondel
37. Kamperman, Drs. Johan D., Roderesch
38. Sampiemon, de heer J.H., Alphen aan den Rijn
-Voorwoord-
39. Sax, Karin Drieskens - Velzerbroek
40. Sax, Luc, Amsterdam
41. Verhelst, de heer Jos H., Axel

INLEIDING

Een boekje te schrijven en dan ook nog een familieverhaal. Wat moet je ermee? Al heel lang liep ik met deze gedachten rond. Zo op het eerste gezicht leefde ik mijn leventje zoals ieder kind dat pleegde te doen. Naar school, buiten spelen en ervaringen opdoen. Maar later bleek dat alles niet zo gewoon was als het leek. Mijn leven was vol emoties en verdriet. Ik wilde alle gebeurtenissen eens op een rijtje zetten. Welke personen staan centraal en wat hebben ze allemaal te vertellen? Het waren ook hele boeiende ervaringen, maar eigenlijk is het een verhaal wat geen mens kan begrijpen.

Dat wij een heel bijzondere familie zijn is geen pre. Geen enkel kind is bij onze moeder groot gebracht en de jongste dochter heeft niets dan ellende met haar meegemaakt. Dit alles heeft mij vanaf mijn twintigste jaar bezig gehouden. Er is zo veel gebeurd in de levens van mijn broers en zusters. Het lijkt misschien onbegrijpelijk, maar de kinderen van Wimkje dragen hun hele leven de littekens mee, en dat is niet gering. Ze was een moeder die acht kinderen op de wereld zette en ze allemaal van de hand deed.

Dit is het verhaal over Wimkje van den Brink, haar mannen en wat er van haar terecht is gekomen. Maar het gaat vooral ook over haar kinderen. Ik probeer te beschrijven hoe het

mij vergaan is. Nog steeds ben ik bezig feiten boven water te krijgen en uit te zoeken waar mijn wortels liggen. Eén ding is zeker, in hart en nieren blijf ik een Fries.

HOOFDSTUK I

Mijn “moeder” Wimkje

Wimkje, Willy zoals ze werd genoemd, werd geboren op 31 oktober 1920 op nummer 233, in het Friese Sint Jacobiparochie, een plaatsje dat in de streek “Het Bildt” ligt, met een eigen cultuur, een eigenzinnig stukje Friesland waar vroeger veel armoede heerste. De streek is vooral bekend door de teelt van aardappels en uien. De wegen zijn er kaarsrecht en de vaarten staan haaks op elkaar. Veel mannen werkten als boer of knecht op deze uitgestrekte bouwlanden.

Je zou bij dit verhaal misschien denken aan een streekroman, maar dat is zeker niet het geval. Het verhaal over mijn moeder is een trieste verzameling van feiten en onwaarheden, leugens en bedrog.

Wat is de zin van haar leven geweest, lijkt het meer op een treurspel of een boze droom? Laat ik van het goede uitgaan. Waarschijnlijk zocht ze naar een beetje liefde en vooral geborgenheid die zij nimmer vond.

Haar hele leven heeft ze geworsteld om het hoofd boven water te houden, op een eerlijke, maar ook op een oneerlijke manier en zonder enige gêne.

Ze was een mooie vrouw die haar schoonheid te grabbel gooide en op een verkeerde manier de mannen probeerde te verleiden voor een handjevol geld. Wat heeft ze de kinderen aangedaan en vooral, wat is er van de kinderen terechtgekomen? Allemaal vragen en antwoorden die ik in dit boekje heb proberen te beschrijven. Een verhaal vol wraakgevoelens die uiteindelijk toch overgingen in

berusting. Maar dat ze het leven van haar kinderen op een negatieve manier heeft beïnvloed staat vast. Dit boekje wordt dan ook opgedragen aan mijn broers en zusters die veel hebben verteld over hoe ze terugkijken op hun jonge levensjaren. Waarschijnlijk zijn wij toch allemaal heel sterk van geest, want we hebben wat af moeten knokken. Misschien is er nu juist door deze tragedie een hechte band ontstaan, we dragen tenslotte allemaal de vragen en vooral het verdriet mee tot aan onze dood.

Links het huis waar Wimkje is geboren
Middelweg-West, de Kelders genoemd
arbeiderswoningen nummer 233, afgebroken in 1970

Om een overzicht te krijgen in wat voor omstandigheid mijn moeder Wimkje is geboren, het volgende: Jeltje van der Iest, mijn oma, geboren op 16 juli 1902 te Suameer, gemeente Tietjerksteradeel, vertrok op zeventienjarige leeftijd naar Amsterdam waar zij diende in een joods artsengezin. Hoe zij naar Amsterdam is vertrokken weet niemand, er gingen in die tijd veel mensen naar Amsterdam om werk te zoeken. De streek “Het Bildt”, waar mijn familie vandaan kwam, had niet zo veel te bieden wat werk betreft, en menigeen verwisselde het plattelandleven voor een baan in het drukke westen. Wat zich in het artsengezin heeft afgespeeld is wel duidelijk, want oma Jeltje raakte al snel in verwachting en zo kwam het, dat ze na zeven maanden terug naar Friesland ging. Wat moest ze met het kind beginnen? Abortus kostte geld en waar moest ze dat vandaan halen? Ze ontmoette Wouter Tjeerd van den Brink, marechaussee te Leeuwarden. Deze man zag ze wel zitten en nog voordat de baby geboren werd trouwde ze met hem. Je kunt begrijpen, echt welkom was mijn moeder Wimkje in de familie niet. Op 31 oktober 1920 is ze in Sint Jacobiparochie bij haar grootouders op de wereld gezet, ik kan het niet anders zeggen. In ieder geval, de eer van de

familie was gered en daar ging het toch om? Toen oma dan ook was bevallen heeft ze haar oude beroep weer opgepakt, geen hulp in de huishouding, maar tippelen langs de grachten van Leeuwarden. Ze was geen brave dame en de “City Bar” was de plek waar zij haar geld verdiende. Een locatie waar veel dames van lichte zeden zich ophielden. Opa zal het niet gemakkelijk gehad hebben met zo’n vrouw. Hij heeft populair gezegd, veel van haar gepikt.

Tijdens de mobilisatie van 1939 tot 1943 woonden mijn opa en oma in Bielefeld.

Opa reed als onderofficier op een Tigertank. Dat was een van de grootste voertuigen tijdens de Tweede Wereldoorlog en hij kreeg hiervoor zijn opleiding op de vliegbasis te Parijs. Voor de oorlog heeft hij bij de Cavalerie gediend, de Artillerie en als laatste bij de Marechaussee te Leeuwarden. Tijdens de oorlog is hij als militair in Duitse dienst geweest. April 1945 is opa verraden, of misschien heet dat eigenlijk wel, aangegeven door Klaas, de man van oma’s zuster.

15 april 1945 is hij in het Huis van Bewaring te Leeuwarden geplaatst, *21 november* overgebracht naar Kamp Sondel en van daaruit naar kamp Sellingerbeetse. Hij is vrijgekomen op *23 maart 1947*. Op 5 maart 1947 schrijft de heer Biersma een brief aan het Tribunaal te Leeuwarden met de volgende tekst: Van den Brink zal bij mij werk vinden. Ik woon niet meer midden in ‘t land en kan moeilijk aan arbeidskrachten komen, enz. Hoogachtend, A.J. Biersma, Sint Jacobiparochie 681.

Ook Geurt, een broer van mijn moeder was Duits georiënteerd, en was als frontstrijder bij de SS gestationeerd. Ook hij werd door het verzet opgehaald. Gelukkig op aanraden van zijn vader is hij uiteindelijk vrijwillig meegegaan want hij was van plan wild om zich heen te schieten.